

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ

Ο λύκος
της στέπας

Σειρά: ΚΛΑΣΙΚΗ ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Συγγραφέας και τίτλος πρωτοτύπου:
HERMANN HESSE, *Der Steppenwolf*

© 1927 by Hermann Hesse
All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.

Παραγωγή: ΜΙΝΩΑΣ Α.Ε.Ε.
In έκδοση: Ιανουάριος 2014

Μετάφραση από τα γερμανικά: Γιώργος Δεπάστας
Επιμέλεια κειμένου: Γιώργος Διαμάντης
Σελιδοποίηση – Σχεδιασμός εξωφύλλου: Ιάκωβος Ψαρίδης

Copyright © για την παρούσα έκδοση:
Εκδόσεις ΜΙΝΩΑΣ
Τ.Θ. 504 88, 141 10 Ν. Ηράκλειο, ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 210 27 11 222 – fax: 210 27 11 056
www.minoas.gr • e-mail: info@minoas.gr

ISBN 978-618-02-0213-7

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ

Ο ΛΥΚΟΣ
ΤΗΣ ΣΤΕΠΑΣ

Μετάφραση από τα γερμανικά:
Γιώργος Δεπάστας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

ο βιβλίο αυτό περιέχει τις σημειώσεις που μας άφησε εκείνος ο άντρας τον οποίον ονομάζαμε Λύκο της Στέπας, ένα όνομα που ο ίδιος χρησιμοποιούσε πολλές φορές για τον εαυτό του. Δεν θα εξετάσουμε αν το χειρόγραφό του χρειαζόταν κάποιο εισαγωγικό σημείωμα· για μένα οπωσδήποτε ήταν ανάγκη να προσθέσω στα γραφτά του Λύκου της Στέπας μερικά ακόμα στοιχεία, με τα οποία θα προσπαθήσω να αποτυπώσω τις αναμνήσεις μου σχετικά μ' αυτόν. Είναι λίγα αυτά που γνωρίζω για κείνον, και στην πραγματικότητα όλο το παρελθόν και η προέλευσή του έχουν παραμείνει άγνωστα σ' εμένα. Θα πρέπει ωστόσο να πω ότι έχω διατηρήσει μια έντονη και συμπαθητική ανάμνηση της προσωπικότητάς του.

Ο Λύκος της Στέπας ήταν ένας άντρας περίπου πενήντα ετών, ο οποίος μια μέρα πριν από μερικά χρόνια παρουσιάστηκε στο σπίτι της θείας μου αναζητώντας ένα επιπλωμένο δωμάτιο. Νοίκιασε τη σοφίτα στο τελευταίο πάτωμα και τη

μικρή κρεβατοκάμαρα που ήταν δίπλα, και ύστερα από μερικές μέρες ξαναγύρισε με δύο βαλίτσες και ένα μεγάλο κιβώτιο με βιβλία, για να μείνει μαζί μας εννέα ως δέκα μήνες. Ζούσε ήσυχος και απομονωμένος, κι αν η γειτονικότητα των υπνοδωματίων μας δεν είχε προκαλέσει μερικές τυχαίες συναντήσεις στη σκάλα και στον διάδρομο, μάλλον δεν θα είχαμε γνωρίσει ποτέ ο ένας τον άλλον, γιατί κοινωνικός δεν ήταν ο άνθρωπος αυτός· ήταν ακοινωνήτος σε έναν τόσο ψηλό βαθμό, τέτοιοι που σε κανέναν άλλο δεν είχα παρατηρήσει ως τότε, ήταν αληθινά, όπως κι ο ίδιος έλεγε, ένας Λύκος της Στέπας, ένα ξένο, άγριο και ντροπαλό, και μάλιστα πολύ ντροπαλό, πλάσμα κάποιου διαφορετικού κόσμου από τον δικό μου. Σε ποια βαθιά απομόνωση είχε μάθει να ζει εξαιτίας της ιδιοσυγκρασίας του και πόσο συνειδητά αποδέχτηκε αυτή την απομόνωση ως πεπρωμένο του, αυτό βέβαια το πληροφορήθηκα μόνο από τις σημειώσεις που άφησε πίσω του· τον είχα γνωρίσει νωρίτερα βέβαια, κατά κάποιον τρόπο, μέσα από μερικές μικρές συναντήσεις και συνομιλίες, και βρήκα την εικόνα που σχημάτισα γι' αυτόν από τις σημειώσεις του σύμφωνη κατά βάθος με την πραγματικά αμυδρή και ελλιπή που ήταν το αποτέλεσμα της προσωπικής μας γνωριμίας.

Συμπτωματικά ήμουν παρών τη στιγμή που ο Λύκος της Στέπας πάτησε για πρώτη φορά το πόδι του στο οπίτι μας κι έγινε νοικάρης της θείας μου. Όταν ήρθε, ήταν μεσημέρι, τα πάντα ήταν ακόμη πάνω στο τραπέζι κι εγώ είχα μισή ώρα ελεύθερη ώσπου να γυρίσω στο γραφείο μου. Δεν έχω ξεχάσει την παράξενη και ιδιαίτερα αντιφατική εντύπωση που

μου έκανε σε τούτη την πρώτη συνάντηση. Μπήκε από την τζαμόπορτα, αφού προηγουμένως χτύπησε το κουδούνι, και η θεία τον ρώτησε στον μισσοκότεينو διάδρομο τι επιθυμούσε. Εκείνος όμως, ο Λύκος της Στέπας, πριν ακόμη απαντήσει ή πει το όνομά του, σήκωσε το αυστηρά κοντοκουρεμένο κεφάλι του ψηλά, μύρισε ολόγυρα με τη νευρική του μύτη και είπε: «Ω, εδώ μυρίζει όμορφα». Γέλασε με τα λόγια του, και η καλή μου θεία γέλασε κι εκείνη, εγώ όμως βρήκα αυτή την έκφραση χαιρετισμού μάλλον περιέργη και ελαφρώς θύμωσα.

«Λοιπόν», είπε, «έρχομαι για το δωμάτιο που ενοικιάζετε».

Μόνο όταν ανεβαίναμε τη σκάλα για τη σοφίτα μπόρεσα να παρατηρήσω εκείνον τον άνθρωπο με μεγαλύτερη ακρίβεια. Δεν ήταν πολύ ψηλός, είχε όμως το βάδισμα και το στίσιμο του κεφαλιού ενός μεγαλόσωμου ανθρώπου, φορούσε ένα μοντέρνο, άνετο παλτό και κατά τα άλλα ήταν ντυμένος με αξιοπρέπεια, αλλά όχι με φροντίδα, ήταν καλοξυρισμένος, με πολύ κοντά μαλλιά, που είχαν εδώ κι εκεί λίγες γκριζές ανταύγειες. Στην αρχή δεν μου άρεσε καθόλου το βάδισμά του, είχε κάτι το κουρασμένο και το αναποφάσιστο, που δεν ταίριαζε ούτε με το αυστηρό, δυνατό προφίλ του, αλλά ούτε και με το ύφος και το ταμπεραμέντο της ομιλίας του. Αργότερα μόνο παρατήρησα και πληροφορήθηκα πως ήταν άρρωστος και ότι το περπάτημα του έκανε κόπο. Παρατηρούσε τη σκάλα, τους τοίχους και τα παράθυρα, τα παλιά ψηλά ντουλάπια στο κλιμακοστάσιο με ένα χαρακτηριστικό χαμόγελο, που τότε μου φάνηκε επίσης αινιγματικό· όλα φαινόταν να του αρέσουν, ενώ ταυτόχρονα τα έβρισκε και λίγο γελοία. Γενικά ο

άνθρωπος αυτός, σαν σύνολο, έδινε την εντύπωση πως ερχόταν σ' εμάς από έναν ξένο κόσμο, από κάποιες υπερπόντιες χώρες, κι έβρισκε τα πάντα εδώ να μιν όμορφα, αλλά λίγο παράξενα. Δεν μπορώ να μιν αναφέρω πως ήταν ευγενικός, φιλικός μάλιστα, και ότι αμέσως συμφώνησε χωρίς αντίρρηση για όλα, για το δωμάτιο, για το σπίτι, για το ύψος του ενοικίου και το πρόγευμα· κι όμως αυτόν τον άνθρωπο τον τύλιγε μια άγνωστη και, όπως μου φαινόταν, κακή και εχθρική ατμόσφαιρα. Νοίκιασε το δωμάτιο, νοίκιασε και την κρεβατοκάμαρα, ρώτησε να μάθει για τη θέρμανση, για το νερό, για την υπηρεσία και τους κανονισμούς του σπιτιού, τα άκουσε όλα προσεκτικά και ευγενικά, έμεινε με όλα σύμφωνος, πρόσφερε μάλιστα αμέσως μια προκαταβολή για το νοίκι, κι εντούτοις έδινε την εντύπωση πως δεν συμμετείχε σε όλα αυτά· φαινόταν σαν να έβρισκε ο ίδιος παράξενη τη συμπεριφορά του, σαν να μιν την έπαιρνε στα σοβαρά, σαν να του ήταν περίεργο και πρωτόγνωρο το ότι νοίκιαζε ένα δωμάτιο και μιλούσε γερμανικά με τους ανθρώπους, ενώ στην πραγματικότητα και κατά βάθος τον απασχολούσαν εντελώς διαφορετικά ζητήματα. Αυτή ήταν η εντύπωσή μου, και δεν θα ήταν ευνοϊκή αν δεν την αναιρούσαν και δεν τη διόρθωναν διάφορα χαρακτηριστικά στοιχεία. Αυτό που από την αρχή μού άρεσε κυρίως ήταν το πρόσωπό του· παρ' όλη εκείνη την εντύπωση της ιδιαιτερότητας, μου άρεσε, μπορεί να ήταν ένα κάπως ιδιόρρυθμο, καθώς και θλιμμένο πρόσωπο, μα ήταν ζύπνιο, πολύ στοχαστικό, ολοκληρωμένο και μετουσιωμένο. Κι επιπλέον εκείνο που με έκανε περισσότερο επεικί ήταν το είδος

της ευγένειας και της φιλικότητάς του, που, αν και φαινόταν να του κάνει κόπο, δεν είχε τίποτε το υπεροπτικό – αντίθετα είχε κάτι το σχεδόν συγκινητικό, κάτι σαν ικεσία, πράγμα που μόνο αργότερα μπόρεσα να εξηγήσω, μολοντί με προδιέθεσε αμέσως κάπως θετικά απέναντί του.

Πριν ακόμη τελειώσουν η επίσκεψη στα δύο δωμάτια και οι διαπραγματεύσεις, το μεσημεριανό μου διάλειμμα είχε λήξει κι έπρεπε να γυρίσω στη δουλειά μου. Τον αποχαιρέτησα και τον άφησα με τη θεία. Το βράδυ, όταν επέστρεψα, εκείνη μου διηγήθηκε πως ο ξένος είχε νοικιάσει τα δωμάτια και ότι θα μετακόμιζε μια από αυτές τις μέρες, μόνο που την είχε παρακαλέσει να μη δηλώσει την άφιξή του στην αστυνομία, γιατί, καθώς ήταν ένας άρρωστος άνθρωπος, οι διατυπώσεις, η αναμονή στο αστυνομικό τμήμα και όλα τα σχετικά θα του ήταν ανυπόφορα. Θυμάμαι ακόμα πολύ καλά πως αυτό με είχε βάλει τότε σε υποψίες και προειδοποίησα τη θεία μου να μη δεχτεί αυτόν τον όρο. Ακριβώς αυτός ο φόβος του να μη φανεί ύποπτος στην αστυνομία ταίριαζε απόλυτα στο ασυνήθιστο και στο ξένο στοιχείο που τον χαρακτήριζε. Εξήγησα στη θεία μου πως δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να συμβιβαστεί με αυτή την έτσι κι αλλιώς ιδιόρρυθμη απαίτηση ενός εντελώς άγνωστου ανθρώπου, της οποίας η εκπλήρωση πιθανώς να είχε γι' αυτή πολύ δυσάρεστες συνέπειες. Αποδείχτηκε όμως πως η θεία μου είχε ήδη συμφωνήσει να του ικανοποιήσει την επιθυμία και πως αυτός ο ξένος άντρας την είχε ήδη γοητέψει και κατακτήσει: Γιατί ποτέ δεν είχε δεχτεί νοικάρη με τον οποίο δεν θα μπορούσε να έχει μια κάποια ανθρω-

πινη σχέση, φιλική, συγγενική ή μάλλον μητρική, πράγμα που ορισμένοι από τους προηγούμενους νοικάρηδες είχαν εκμεταλλευτεί πολύ. Και έτσι συνέβαινε διαρκώς τις πρώτες βδομάδες, να βρίσκω ελαττώματα στον νέο νοικάρη και η θεία μου να τον υπερασπίζεται κάθε φορά με θέρμη.

Επειδή αυτή η υπόθεση με την παράλειψη της δήλωσης στην αστυνομία δεν μου άρεσε, θέλησα τουλάχιστον να μάθω τι γνώριζε η θεία μου για τον ξένο, για την προέλευσή του, για τις προθέσεις του. Κι αυτή είχε μάθει κιόλας κάτι, παρόλο που εκείνος δεν είχε μείνει παρά μόνο λίγη ώρα μετά την αναχώρησή μου το μεσημέρι. Της είχε πει πως λογάριζε να παραμείνει για μερικούς μήνες στην πόλη μας, να χρησιμοποιήσει τις βιβλιοθήκες και να δει τα ιστορικά μνημεία. Κατά βάθος δεν άρεσε στη θεία μου το ότι ήθελε να νοικιάσει το δωμάτιο μόνο για τόσο σύντομο διάστημα, αλλά εκείνος την είχε κερδίσει ολοφάνερα, παρά την κάπως παράξενη συμπεριφορά του. Εν ολίγοις τα δωμάτια είχαν νοικιαστεί και οι αντιρρήσεις μου είχαν φτάσει πολύ αργά.

«Γιατί να πει άραγε πως εδώ μυρίζει τόσο όμορφα;», ρώτησα.

Και τότε είπε η θεία μου, που μερικές φορές είχε πολύ καλή διαίσθηση: «Αυτό το καταλαβαίνω πολύ καλά. Εδώ σ' εμάς μυρίζει καθαριότητα και τάξη, "μυρίζει" επίσης φιλική και αξιοπρεπή ζωή, κι αυτό του άρεσε. Δείχνει σαν να μην είναι πια συνηθισμένος σ' αυτά, σαν να τα έχει στερηθεί».

Εμένα το ίδιο μου κάνει, σκέφτηκα. «Αλλά», είπα, «αν δεν είναι συνηθισμένος σε μια τακτική και αξιοπρεπή ζωή, τι πρό-

κειται να γίνει στο εξής; Τι θα κάνεις αν είναι βρόμικος και λερώνει τα πάντα ή αν γυρίζει στο σπίτι μεθυσμένος οποιαδήποτε ώρα της νύχτας;».

«Αυτό θα το δούμε», είπε και γέλασε, κι εγώ δεν έκανα άλλη συζήτηση.

Και πραγματικά οι φόβοι μου αποδείχτηκαν αβάσιμοι. Ο νοικάρης, αν και με κανέναν τρόπο δεν ζούσε μια ζωηρή και λογική, ούτε μας ενόχλησε, ούτε μας έβλαψε, και τον αναπολούμε και σήμερα ακόμα με ευχαρίστηση. Βαθιά μέσα μας όμως, στην ψυχή μας, αυτός ο άντρας μάς τάραξε και μας ενόχλησε πάρα πολύ, τόσο τη θεία μου όσο κι εμένα, και ειλικρινά ακόμη δεν έχει πάψει ούτε στο ελάχιστο να με απασχολεί. Τις νύχτες τον βλέπω καμιά φορά στον ύπνο μου και νιώθω εξαιτίας του, μόνο με την αίσθηση της παρουσίας ενός τέτοιου πλάσματος, βαθιά ταραγμένος και ανήσυχος, παρόλο που μου είχε γίνει ακόμα και αγαπητός.

Δύο μέρες αργότερα έφερε ένας αμαξάς τα πράγματα του ξένου, ο οποίος ονομαζόταν Χάρρυ Χάλλερ. Μου έκανε καλή εντύπωση η πολύ ωραία δερμάτινη βαλίτσα, και το μεγάλο πλατύ μπαούλο φαινόταν να υπονοεί μακρινά ταξίδια, πάνω του τουλάχιστον υπήρχαν κολλημένες ξεθωριασμένες ετικέτες ξενοδοχείων και μεταφορικών εταιρειών από διάφορες χώρες, ακόμα και υπερπόντιες.

Μετά έκανε κι ο ίδιος την εμφάνισή του, και άρχισε η περίοδος κατά την οποία έκανα σιγά σιγά τη γνωριμία αυτού του αλλόκοτου ανθρώπου. Εγώ στην αρχή από τη δική μου πλευ-

ρά δεν έκανα καμία προσπάθεια. Αν και ο Χάλλερ μού κίνησε το ενδιαφέρον από την πρώτη στιγμή που τον είδα, δεν έκανα κανένα βήμα να τον συναντήσω ή να ανοίξω μαζί του συζήτηση τις πρώτες βδομάδες. Αντίθετα όμως, αυτό οφείλω να το ομολογήσω, από την αρχή κιόλας τον παρακολουθούσα, και καμιά φορά, όταν έλειπε, έμπαινα και στο δωμάτιό του και τον κατασκόπευα λιγάκι από απλή περιέργεια.

Όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση του Λύκου της Στέπας, έχω δώσει ήδη μερικές πληροφορίες. Αμέσως, με την πρώτη ματιά, έδινε την εντύπωση ενός σπάνιου και ασυνήθιστα προικισμένου ανθρώπου, το πρόσωπό του ήταν γεμάτο πνεύμα και το εξαιρετικά λεπτό και ευκίνητο παιχνίδισμα των χαρακτηριστικών του αντανακλούσε μια ενδιαφέρουσα, εξαιρετικά ανήσυχη, υπερβολικά τρυφερή και ευαίσθητη ψυχή. Όταν συζητούσε με κάποιον και –πράγμα ασυνήθιστο– έβγαινε από τα όρια της συμβατικότητας και της αποξένωσής του και μιλούσε προσωπικά, με λόγια που έβγαιναν από μέσα του, τότε ένιωθαν αναγκαστικά μειονεκτικά κάποιοι σαν εμάς: εκείνος είχε κάνει περισσότερες σκέψεις από τους άλλους ανθρώπους και για ζητήματα του πνεύματος είχε εκείνη τη σχεδόν ψυχρή αντικειμενικότητα κι εκείνη τη βεβαιότητα του ολοκληρωμένου συλλογισμού και της γνώσης που έχουν μόνο οι αληθινά πνευματικοί άνθρωποι, οι οποίοι δεν επιδιώκουν ποτέ να λάμψουν, ή να πείσουν τον άλλον, ή να αποδείξουν πως έχουν δίκιο.

Θυμάμαι μια τέτοια αντίδραση προς το τέλος της διαμονής του κοντά μας, που όμως δεν ήταν καν αντίδραση, αλλά μόνο

ένα βλέμμα. Ένας διάσημος ιστορικός, φιλόσοφος και κριτικός τέχνης, ένας άντρας με ευρωπαϊκή φήμη, είχε αναγγείλει τότε πως θα έκανε μια διάλεξη στο μεγάλο αμφιθέατρο του πανεπιστημίου, κι εγώ κατάφερα να πείσω τον Λύκο της Στέπας, που στην αρχή δεν είχε καμία διάθεση, να την παρακολουθήσουμε. Πήγαμε μαζί στην αίθουσα και καθίσαμε δίπλα δίπλα. Όταν ο ομιλητής ανέβηκε στο βήμα και άρχισε να μιλά, κάποιοι από τους ακροατές που τον φαντάζονταν προφήτη απογοητεύτηκαν από την ελαφρώς κομψευόμενη και ματαιόδοξη συμπεριφορά του. Όταν άρχισε λοιπόν να μιλά και έκανε μερικές κολακείες στους ακροατές από ευγνωμοσύνη για την πολυπληθή παρουσία τους, ο Λύκος της Στέπας μού έριξε τότε ένα πολύ σύντομο βλέμμα, ένα κριτικό βλέμμα για τα λόγια εκείνα και για το άτομο του ομιλητή, ένα αξέχαστο και τρομερό βλέμμα, για του οποίου τη σημασία θα μπορούσε να γραφτεί ολόκληρο βιβλίο! Το βλέμμα δεν έκρινε απλώς εκείνον τον ομιλητή, δεν εκμηδένιζε μόνο τον διάσημο άντρα με συντριπτική κι ωστόσο λεπτή ειρωνεία, αυτό ήταν το λιγότερο. Το βλέμμα ήταν περισσότερο θλιμμένο παρά ειρωνικό, και μάλιστα αβυσσαλέα και απελπισμένα θλιμμένο· το περιεχόμενο αυτού του βλέμματος ήταν μια ήρεμη, κάπως επιβεβαιωμένη απογοήτευση, που είχε γίνει συνήθεια και, κατά κάποιον τρόπο, είχε ήδη πάρει μορφή. Δεν διαπερνούσε με την απελπισμένη του λαμπρότητα απλώς το άτομο του ματαιόδοξου ομιλητή, αλλά ειρωνευόταν και εκμηδένιζε την κατάσταση της στιγμής, την προσμονή και την καλή διάθεση του κοινού, τον κάπως υπερφίαλο τίτλο της ομιλίας που είχε

προαναγγελθεί – όχι, το βλέμμα του Λύκου της Στέπας διαπερνούσε ολόκληρη την εποχή μας, όλες τις δραστηριότητες, όλη τη φιλοδοξία, όλη τη ματαιοδοξία, όλο το επιφανειακό παιχνίδι μιας φαντασμένης, ρηκής πνευματικότητας – και δυστυχώς το βλέμμα πήγαινε ακόμα πιο βαθιά, πήγαινε πιο μακριά από τα ελαττώματα και την απελπισία της εποχής μας, του πνεύματος και του πολιτισμού μας. Έφτανε ως την καρδιά όλης της ανθρωπότητας, διατύπωνε εύγλωττα μέσα σε ένα και μόνο δευτερόλεπτο όλες τις αμφιβολίες ενός διανοουμένου, ενός γνώστη, όχι μόνο για την αξιοπρέπεια, αλλά και για το ίδιο το νόημα της ανθρώπινης ζωής. Αυτό το βλέμμα έλεγε: «Κοίταξε τι μαϊμούδες είμαστε! Κοίταξε πώς είναι ο άνθρωπος!», κι όλη η διασημότητα, όλη η φρόνηση, όλες οι επιτεύξεις του πνεύματος, όλη η προσπάθεια για ανωτερότητα, μεγαλείο και σταθερότητα σε καθετί το ανθρώπινο κατέρρευσαν και έγιναν ένας μαϊμουδισμός!

Βιάστηκα όμως πολύ λέγοντας αυτά και τελικά, ενάντια στον σκοπό και στη θέλησή μου, είπα ήδη το πιο ουσιώδες για τον Χάλλερ, ενώ αρχικά η πρόθεσή μου ήταν να αποκαλύψω σταδιακά την εικόνα του μέσα από τη βαθμιαία γνωριμία μου μαζί του.

Αφού λοιπόν έχω τόσο προτρέξει, είναι περιττό να μιλήσω περισσότερο για την αινιγματική «ξενικότητα» του Χάλλερ και να εξιστορήσω με λεπτομέρειες πώς την κατάλαβα σιγά σιγά, πώς διαισθάνθηκα και διέκρινα την αιτία αυτής της ξενικότητας, αυτής της αλλόκοτης και φριχτής απομόνωσης. Ίσως καλύτερα, γιατί προτιμώ να μείνει το άτομό μου, όσο γίνεται,

στο περιθώριο. Δεν θέλω να εκθέσω τις δικές μου εξομολογήσεις, ή να αφηγηθώ νουβέλες, ή να παραστήσω τον ψυχολόγο, αλλά να συνεισφέρω απλώς ως αυτόπτης μάρτυρας στην εικόνα του ιδιόρρυθμου αυτού ανθρώπου που άφησε πίσω του τούτα τα χειρόγραφα ενός Λύκου της Στέπας.

Ήδη από την πρώτη στιγμή, όταν μπήκε από την τζαμόπορτα της θείας μου, τέντωσε το κεφάλι σαν πουλί και επαίνεσε την καλή μυρωδιά του σπιτιού, μου έκανε εντύπωση κάτι το ιδιαίτερο σ' αυτόν τον άνθρωπο, και η πρώτη μου αφελής αντίδραση ήταν η αντιπάθεια. Ένωσα (και η θεία μου, που, εντελώς αντίθετα από μένα, δεν είναι με κανέναν τρόπο διανοούμενη, ένωσε σχεδόν ακριβώς το ίδιο) – διαισθάνθηκα λοιπόν ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν άρρωστος, κάπου στο πνεύμα, ή στην ψυχή, ή στον χαρακτήρα, και αμύνθηκα εναντίον του με το ένστικτο ενός υγιή. Τη θέση αυτής της άμυνας την πήρε με τον καιρό μια συμπάθεια βασισμένη σε έναν μεγάλο οίκτο για κείνον που υπέφερε βαριά κι αδιάκοπα και στου οποίου τον εσωτερικό θάνατο εγώ ήμουν θεατής. Αυτό το διάστημα συνειδητοποιούσα όλο και περισσότερο πως η αρρώστια αυτού του ασθενή δεν οφειλόταν σε κάποιο ελάττωμα της φύσης του, αλλά αντίθετα στην αφθονία των προτερημάτων και ικανοτήτων του, που δεν μπορούσαν να εναρμονιστούν. Διαπίστωσα ότι ο Χάρρυ ήταν φαινόμενο στον πόνο, ότι, σύμφωνα με κάποιους αφορισμούς του Νίτσε, είχε διαμορφώσει μέσα του μια ιδιοφυή, μια απεριόριστη, τρομακτική ικανότητα για πόνο. Ταυτόχρονα κατάλαβα πως η βάση της απαισιοδοξίας του δεν ήταν η περιφρόνησή του για τον κόσμο, αλλά η

περιφρόνηση για τον ίδιο τον εαυτό του, γιατί, ενώ μπορούσε να μιλά ανελέητα και εκμηδενιστικά για θεσμούς και για πρόσωπα, δεν εξαιρούσε ποτέ τον ίδιο του τον εαυτό, εκείνος ήταν ο πρώτος ενάντια στον οποίο έστρεψε τα βέλη του, ήταν ο ίδιος του ο εαυτός εκείνος που μισούσε και απέρριπτε...

Εδώ θα πρέπει να παρεμβάλω και μια παρατήρηση που αφορά την ψυχολογία. Αν και γνωρίζω ελάχιστα για τη ζωή του Λύκου της Στέπας, έχω κάθε λόγο να υποψιάζομαι πως οι φιλόστοργοι και πολύ θρήσκοι γονείς και δάσκαλοί του τον εκπαίδευσαν σύμφωνα μ' εκείνο το πνεύμα που αναγνωρίζει σαν θεμέλιο της διαπαιδαγώγησης τη «συντριβή της βούλησης». Αυτή λοιπόν η εκμηδένιση της προσωπικότητας και συντριβή της θέλησης δεν είχε αποτέλεσμα σε τούτον τον μαθητή, ήταν πάρα πολύ δυνατός και σκληρός γι' αυτό, πάρα πολύ περήφανος και πνευματικός. Αντί να εκμηδενίσουν την προσωπικότητά του, το μόνο που κατάφεραν ήταν να του μάθουν να μισεί τον ίδιο του τον εαυτό. Ενάντια στον εαυτό του λοιπόν, ενάντια σ' αυτό το αθώο και ανώτερο αντικείμενο έστρεψε σ' όλη του τη ζωή ολόκληρη τη δύναμη της διανόησης του. Γιατί παρ' όλα αυτά ήταν πέρα για πέρα χριστιανός και πέρα για πέρα μάρτυρας, έτσι που αρχικά να εξαπολύει κάθε αιχμή, κάθε κριτική, όλη την οργή και όλο το μίσος που ήταν ικανός να νιώσει κυρίως ενάντια στον ίδιο του τον εαυτό. Όσον αφορά τους άλλους και το περιβάλλον του, έκανε διαρκώς τις ηρωικότερες και σοβαρότερες προσπάθειες να τους αγαπήσει, να είναι δίκαιος μαζί τους, να μην τους πληγώνει, γιατί το «αγάπα τον πλησίον σου» είχε χαραχτεί τόσο

βαθιά μέσα του όσο και το μίσος για τον εαυτό του· έτσι όλη η ζωή του είχε γίνει ένα παράδειγμα για το ότι είναι αδύνατον να αγαπήσεις τον πλησίον σου χωρίς να αγαπάς τον εαυτό σου, πως η αυτοπεριφρόνηση είναι ακριβώς το ίδιο και τελικά προκαλεί την ίδια φριχτή απομόνωση και απελπισία όπως και ο έντονος εγωισμός.

Όμως είναι πια καιρός να παραμερίσω τις σκέψεις μου και να μιλήσω για την πραγματικότητα. Το πρώτο λοιπόν που έμαθα για τον κύριο Χάλλερ, εν μέρει από τις κατασκοπείες μου, εν μέρει από τις παρατηρήσεις της θείας μου, αφορά τον τρόπο ζωής του. Γρήγορα μπορούσε κανείς να καταλάβει πως ήταν ένας άνθρωπος της διάνοησης και του βιβλίου και πως δεν ασκούσε κανένα πρακτικό επάγγελμα. Έμενε πάντα ως αργά στο κρεβάτι, συχνά σπκωνόταν μόνο λίγο πριν από το μεσημέρι για να κάνει, με τις πιτζάμες, μερικά βήματα από την κρεβατοκάμαρα ως το καθιστικό του. Αυτό το καθιστικό, μια μεγάλη και φιλική σοφίτα με δύο παράθυρα ήδη ύστερα από λίγες μέρες έδειχνε διαφορετική από ό,τι όταν την κατοικούσαν άλλοι νοικάρπδες. Είχε γεμίσει, και με τον καιρό γέμιζε ολοένα και περισσότερο. Στους τοίχους είχε κρεμάσει πίνακες, είχε κολλήσει σκίτσα και, κατά διαστήματα, φωτογραφίες που τις έκοβε από περιοδικά και που συχνά τις άλλαζε. Ένα τοπίο από τον νότο, μια γερμανική κωμόπολη, προφανώς η πατρίδα του Χάλλερ, κρέμονταν εκεί, και ανάμεσά τους πολύχρωμες φωτεινές ακουαρέλες που, όπως μάθαμε αργότερα, τις είχε ζωγραφίσει ο ίδιος. Υπήρχε επίσης και η φωτογραφία μιας όμορφης νέας γυναίκας ή κάποιου νεαρού κοριτσιού. Για ένα διά-

στημα κρεμόταν στον τοίχο ένας σιαμέζικος Βούδας, ο οποίος αντικαταστάθηκε από μια αναπαραγωγή της *Νύχτας* του Μιχαήλ Αγγέλου και έπειτα από το πορτρέτο του Μαχάτμα Γκάντι. Βιβλία δεν γέμιζαν μόνο τη βιβλιοθήκη, αλλά υπήρχαν παντού, πάνω στο όμορφο παλιό γραφείο, στο ντιβάνι, στις καρέκλες, ολόγυρα στο πάτωμα, βιβλία με ένθετα χάρτινα σημάρια, που συνεχώς άλλαζαν. Τα βιβλία πλήθαιναν διαρκώς, γιατί όχι μόνο έφερνε ο ίδιος στοίβες ολόκληρες από τις βιβλιοθήκες, αλλά πολύ συχνά λάβαινε πακέτα με το ταχυδρομείο. Ο άνθρωπος που κατοικούσε αυτό το δωμάτιο θα μπορούσε να είναι ένας σοφός. Σε όλα αυτά ταίριαζε και ο καπνός από τα πούρα που τα σκέπαζε όλα, καθώς και τα αποσιγάρα και τα τασάκια που ήταν σκορπισμένα παντού. Όμως ένα μεγάλο μέρος των βιβλίων δεν ήταν φιλοσοφικού περιεχομένου, κατά το πλείστον ήταν έργα ποιητών όλων των εποχών και εθνικοτήτων. Για κάμποσο διάστημα πάνω στο ντιβάνι όπου εκείνος περνούσε ξαπλωμένος όλη την ημέρα του βρίσκονταν και οι έξι χοντροί τόμοι ενός έργου του τέλους του δεκάτου ογδόου αιώνα με τον τίτλο *Το ταξίδι της Σοφίας από το Μέμελ στη Σαξονία*. Μια έκδοση των απάντων του Γκαίτε και μια του Ζαν Πάουλ έδειχναν να χρησιμοποιούνται συχνά, το ίδιο και ο Νοβάλις, ο Λέσσιγγ, ο Γιακόμπι και ο Λίχτενμπεργκ. Μερικοί τόμοι του Ντσοτογιέφσκι ήταν γεμάτοι χαρτιά με πυκνές σημειώσεις. Στο τραπέζι, ανάμεσα στα πολλά βιβλία και στα χειρόγραφα, συχνά υπήρχε ένα μπουκέτο λουλούδια, εκεί κοντά πλανιόταν συχνά και μια κασετίνα με ακουαρέλες, που όμως ήταν πάντα καλυμμένη με σκόνη· δίπλα σταχτοδοχεία

και, για να μην αποσιωπήσω τίποτα, μπουκάλες με όλων των ειδών τα ποτά. Ένα μπουκάλι με ψάθινο κάλυμμα ήταν συνήθως γεμάτο με ιταλικό κρασί που το αγόραζε από ένα μικρό μαγαζί εκεί κοντά, καμιά φορά έκανε την εμφάνισή της και μια μπουκάλα κρασί Βουργουνδίας ή Μάλαγας, είδα και μια μεγάλη μπουκάλα κίρς να κοντεύει να αδειάσει μέσα σε ελάχιστο χρόνο και ύστερα να εξαφανίζεται σε κάποια γωνιά του δωματίου και να σκεπάζεται από σκόνη, χωρίς να ελαττώνεται πια το περιεχόμενό της. Δεν θέλω να δικαιολογηθώ επειδή τον κατασκόπευα, και επίσης ομολογώ ειλικρινά πως τον πρώτο καιρό όλα αυτά τα σημάδια μιας ζωής που από τη μια πλευρά ήταν γεμάτη από πνευματικά ενδιαφέροντα, από την άλλη όμως ήταν σπαταλημένη και απειθάρχητη μου προξενούσαν απέχθεια και δυσπιστία. Εγώ δεν είμαι απλώς ένας άνθρωπος που ζει σε ένα κανονικό, αστικό περιβάλλον, συνηθισμένος στην εργασία και στο ακριβές ωράριο, είμαι και εγκρατής στα οινοπνευματώδη και στον καπνό, κι εκείνες οι μπουκάλες στο δωμάτιο του Χάλλερ με ενοχλούσαν περισσότερο από την υπόλοιπη γραφική ακαταστασία.

Όπως με τον ύπνο και τη δουλειά, έτσι και με το φαγητό και το ποτό είχε ο ξένος πολύ ακανόνιστες και κυκλοθυμικές σχέσεις. Ορισμένες μέρες δεν έβγαινε καθόλου έξω και δεν έβαζε τίποτε άλλο στο στόμα του εκτός από τον πρωινό καφέ· καμιά φορά έβρισκε η θεία μου σαν μοναδικό υπόλειμμα του φαγητού του μια μπανανόφλουδα, άλλες μέρες όμως έτρωγε σε εστιατόρια, πότε σε καλά και κομψά και πότε σε μικρές συνοικιακές ταβέρνες. Η υγεία του δεν έδειχνε να είναι καλή·

εκτός από την αδυναμία στα πόδια, που συχνά τον έκανε να ανεβαίνει τις σκάλες με κόπο, φαίνεται πως τον ταλαιπωρούσαν κι άλλες ενοχλήσεις, και κάποτε ανέφερε παρεμπιπτότως πως εδώ και δύο χρόνια είχε να κωνέψει και να κοιμηθεί καλά. Εγώ το απέδωσα κυρίως στο ποιό. Αργότερα, όταν τον συνόδευα καμιά φορά σε ένα από τα καπνελιά όπου πήγαινε, τύχαινε να δω ο ίδιος πόσο γρήγορα, ανάλογα με τη διάθεση της στιγμής, κατέβαζε το κρασί· αληθινά μεθυσμένο όμως δεν τον είδα ούτε εγώ ούτε και κανένας άλλος.

Ποτέ δεν θα ξεχάσω την πρώτη προσωπική μας επαφή. Γνωριζόμασταν σαν δυο ένοικοι ενός σπιτιού που έχουν γειτονικά δωμάτια. Ένα βράδυ, γυρίζοντας από τη δουλειά στο σπίτι, ξαφνιάστηκα βλέποντας τον κύριο Χάλλερ να κάθεται στο πλατύσκαλο μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου ορόφου. Καθόταν στο τελευταίο σκαλοπάτι και τραβήχτηκε στο πλάι για να με αφήσει να περάσω. Τον ρώτησα μήπως δεν αισθανόταν καλά και προσφέρθηκα να τον συνοδέψω ως πάνω.

Ο Χάλλερ με κοίταξε, κι εγώ κατάλαβα πως τον είχα ξυπνήσει από ένα είδος ονειροπόλησης. Σιγά σιγά άρχισε να χαμογελά με το όμορφο και θλιμμένο χαμόγελο που τόσο συχνά μου βάραινε την καρδιά και ύστερα με προσκάλεσε να καθίσω δίπλα του. Εγώ τον ευχαρίστησα και του είπα πως δεν συνήθιζα να κάθομαι στα σκαλιά μπροστά στις κατοικίες άλλων ανθρώπων.

«Αχ, ναι», είπε και χαμογέλασε ακόμα πιο έντονα, «έχετε δίκιο. Μα περιμένετε μια στιγμή, πρέπει να σας δείξω γιατί χρειάστηκε να καθίσω λιγάκι εδώ».

Ταυτόχρονα έδειχνε με το χέρι του τον προθάλαμο ενός διαμερίσματος στον πρώτο όροφο όπου έμενε μια χήρα. Στον μικρό, καλυμμένο με παρκέ χώρο, ανάμεσα στη σκάλα, στο παράθυρο και στην τζαμπόρτα, στέκονταν στον τοίχο ένα ψηλό ντουλάπι από μαόνι, που είχε πάνω του παλιά σκεύη από μπρούντζο, και μπροστά από το ντουλάπι, πάνω σε δυο μικρά χαμηλά σκαμνιά, δύο φυτά μέσα σε μεγάλες γλάστρες, μια αζαλέα και μια αροκάρια. Τα φυτά ήταν όμορφα και πάντα ήταν ολοκάθαρα και άψογα φροντισμένα, αυτό και σ' εμένα είχε κάνει εντύπωση.

«Βλέπετε», συνέχισε ο Χάρρυ, «αυτός ο μικρός διάδρομος με την αροκάρια μυρίζει τόσο υπέροχα, που συχνά δεν μπορώ να προσπεράσω χωρίς να σταθώ για λίγο. Και στην κυρία θεία σας βέβαια μυρίζει όμορφα και επικρατεί τάξη κι απόλυτη καθαριότητα, μα αυτός εδώ ο χώρος με την αροκάρια είναι τόσο αστραφτερά καθαρός, τόσο ξεσκονισμένος, πλυμένος και γυαλισμένος, τόσο ασύλητα καθαρός, που ακτινοβολεί κυριολεκτικά. Πάντα παίρνω εδώ μια βαθιά αναπνοή – δεν σας μυρίζει κι εσάς; Πώς συνδυάζονται η μυρωδιά της παρκετίνης κι ένας αλαφρός απόηχος από νέφτι μαζί με το μαόνι, με τα πλυμένα φύλλα των φυτών και με όλα τα άλλα σε ένα άρωμα, σε έναν υπερθετικό βαθμό αστικής καθαριότητας, φροντίδας και ακρίβειας, ευσυνειδησίας και πίστης σε μικρογραφία! Δεν ξέρω ποιος μένει εκεί, αλλά θα πρέπει πίσω απ' αυτή την τζαμπόρτα να υπάρχει ένας παράδεισος καθαριότητας και ξεσκονισμένης αστικότητας, τάξης και συγκινητικά εναγωνίας αφοσίωσης στις μικρές συνήθειες και υποχρεώσεις».

Κι επειδή εγώ σώπαινα, εκείνος συνέχισε: «Παρακαλώ, μη φανταστείτε πως μιλώ ειρωνικά! Αγαπτιέ κύριε, απέχω πολύ από το να θέλω να κοροϊδέψω αυτή την αστικότητα και την τάξη. Είναι βέβαια σωστό πως εγώ ο ίδιος ζω σε έναν άλλο κόσμο, όχι σε τούτον εδώ, και ίσως να μην είμαι ικανός να αντέξω έστω και μία μέρα μέσα σε ένα σπίτι με τέτοιες αροκάριες. Όμως, όσο κι αν είμαι ένας γέρος και ελαφρώς ψωριάρης Λύκος της Στέπας, είμαι κι εγώ ο γιος κάποιας μητέρας, και η μητέρα αυτή ήταν μια αστή και καλλιεργούσε λουλούδια και αγρυπνούσε πάνω από το σπίτι και τη σκάλα, τα έπιπλα και τις κουρτίνες και προσπαθούσε να δώσει στον χώρο και στη ζωή της όση καθαριότητα, πάστρα και τάξη τής ήταν δυνατόν. Αυτά μου θυμίζει η μυρωδιά από το νέφτι, το ίδιο και η αροκάρια, γι' αυτό κάθομαι εδώ πότε πότε, κοιτάζω αυτόν τον ήσυχο μικρό κήπο της τάξης και χάιρομαι που αυτό ακόμη υπάρχει».

Θέλησε να σηκωθεί, αλλά δυσκολεύτηκε και δεν αρνήθηκε τη μικρή βοήθεια που του πρόσφερα. Συνέχισα να σωπαίνω, ήμουν όμως, όπως ακριβώς είχε συμβεί προηγουμένως και στη θεία μου, κάτω από την επήρεια κάποιας μαγείας που μπορούσε να εκπέμπει πότε πότε αυτός ο αλλόκοτος άνθρωπος. Ανεβήκαμε μαζί αργά τη σκάλα, και μπροστά στην πόρτα του, κρατώντας κιόλας στο χέρι το κλειδί, με κοίταξε άλλη μια φορά ολόγισια και πολύ φιλικά στα μάτια και είπε: «Έρχεστε από τη δουλειά σας; Ε λοιπόν εγώ δεν καταλαβαίνω τίποτε απ' αυτά, ζω κάπως απομονωμένος, κάπου στο περιθώριο, καταλαβαίνετε. Αλλά νομίζω πως κι εσείς ενδιαφέρεστε για τα

βιβλία και για όλα τα σχετικά. Η θεία σας μου είπε κάποτε πως τελειώσατε το γυμνάσιο και πως ήσασταν καλός στα ελληνικά. Σήμερα το πρωί λοιπόν ανακάλυψα μια φράση του Νοβάλις, μου επιτρέπετε να σας τη δείξω; Θα αρέσει και σ' εσάς».

Με πήρε στο δωμάτιό του, που μύριζε έντονα καπνό, τράβηξε ένα βιβλίο από μια στοίβα, το ξεφύλλισε ψάχνοντας.

«Κι αυτό είναι καλό, πολύ καλό», είπε, «ακούστε τούτη τη φράση: “Πρέπει να είναι κανείς υπερήφανος για τον πόνο – κάθε πόνος είναι υπενθύμιση της μεγάλης μας ανωτερότητας”. Υπέροχο! Ογδόντα χρόνια πριν από τον Νίτσε! Αλλά δεν είναι αυτό το απόφθεγμα που εννοούσα – περιμένετε– να το, εδώ είναι. Λοιπόν: “Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν δέχονται να κολυμπήσουν πριν μάθουν κολύμπι”. Δεν είναι αστείο; Ασφαλώς και δεν θέλουν να κολυμπήσουν! Είναι φτιαγμένοι για τη γη, όχι για το νερό. Και είναι φυσικό πως δεν θέλουν να σκέφτονται, αφού είναι πλασμένοι για τη ζωή και όχι για τη σκέψη! Μάλιστα, και όποιος σκέπτεται, όποιος κάνει κύριο σκοπό του τη σκέψη, αυτός βέβαια μπορεί να προχωρήσει μακριά, αλλά έχει αντικαταστήσει τη γη με το νερό και κάποια μέρα θα πνιγεί».

Με είχε πλέον αιχμαλωτίσει και μου είχε κινήσει το ενδιαφέρον, έμεινα μαζί του για λίγη ώρα, και από τότε συχνά συνέβαινε, όταν συναντιόμασταν στη σκάλα ή στον δρόμο, να πιάνουμε λίγο την κουβέντα. Στην αρχή είχα ωστόσο, όπως και τότε κοντά στην αροκάρια, πάντα μια αμυδρή αίσθηση πως με ειρωνευόταν. Αλλά δεν ήταν έτοι. Με είχε, όπως και την αροκάρια, σχεδόν σε υπόληψη, αλλά ήταν τόσο συνειδητά

πεπεισμένος για τη μοναξιά του, για το κολύμπι του στο νερό, για το ξερίζωμά του, ώστε πότε πότε να ενθουσιάζεται πραγματικά και χωρίς καμία ειρωνεία μπροστά σε κάποια καθημερινή αστική πραγματικότητα, για παράδειγμα με την ακρίβεια με την οποία τηρούσα το ωράριο του γραφείου μου ή με τις εκφράσεις ενός υπηρέτη ή ενός εισπράκτορα του τραμ. Αυτό στην αρχή μου φαινόταν αληθινά γελοίο και υπερβολικό, κάτι σαν ιδιοτροπία αριστοκράτη ή τυχодиώκτη, κάτι σαν επιπόλαιος συναισθηματισμός. Αλλά αντιλαμβανόμουν όλο και περισσότερο πως στην πραγματικότητα αγαπούσε και θαύμαζε, θαρρείς, από τη σκοπιά του ασφυκτικού χώρου του, μέσα από την ύπαρξή του σαν κάτι το ξένο και ως Λύκος της Στέπας, τον μικρό αστικό μας κόσμο σαν κάτι το σίγουρο και το σταθερό, το απόμακρο και άφθαστο, σαν την πατρίδα και την ειρήνη, πράγματα όπου κανένας δρόμος δεν θα τον οδηγούσε. Χαιρετούσε πάντα, βγάζοντας το καπέλο του με αληθινό σεβασμό, την καθαρίστριά μας, μια άξια γυναίκα, κι όταν η θεία μου μιλούσε μαζί του, ή του υπενθύμιζε πως έπρεπε να επιδιωρθωθούν κάποια ασπρόρουχα, ή του εφιστούσε την προσοχή σ' ένα κουμπί του παλτού του που ήταν έτοιμο να πέσει, την άκουγε με παράξενη προσοχή και σοβαρότητα, les κι έκανε ανείπωτη και απελπισμένη προσπάθεια να τρυπήσει μέσα από κάποια χαραμάδα σ' αυτόν τον μικρό, ειρηνικό κόσμο και να νιώσει πως ανήκει εκεί, έστω και για μία μόνο ώρα.

Ήδη από την πρώτη συνομιλία μας, κοντά στην αροκάρια, αποκάλυψε τον εαυτό του Λύκο της Στέπας, κι αυτό με παραξένησε και ελαφρώς με ενόχλησε. Τι έκφραση κι αυτή! Όμως

δεν ήταν μόνο η συνήθεια που μ' έκανε να δεχτώ αυτή την έκφραση, σύντομα άρχισα κι εγώ ο ίδιος στις σκέψεις μου να μην αποκαλώ διαφορετικά εκείνον τον άνθρωπο παρά Λύκο της Στέπας, και ως σήμερα ακόμα δεν βρίσκω έκφραση που να ταιριάζει καλύτερα σ' εκείνο το πλάσμα. Ένας Λύκος της Στέπας, που περιπλανήθηκε ανάμεσά μας, χαμένος μέσα στις πόλεις και στη ζωή του κοπαδιού – καμία άλλη εικόνα δεν θα μπορούσε να δείξει πιο επιτυχημένα τη φοβισμένη του απομόνωση, την αγριάδα του, την ανησυχία του, τη νοσταλγία του και το ότι δεν είχε πατρίδα.

Μια φορά είχα την ευκαιρία να τον παρακολουθήσω ένα ολόκληρο βράδυ σε κάποια συναυλία, όπου με έκπληξή μου τον είδα να κάθεται κοντά μου, χωρίς αυτός να με βλέπει. Στην αρχή έπαιξαν Χαίντελ, μια όμορφη και ευγενική μουσική, μα ο Λύκος της Στέπας καθόταν βυθισμένος στις σκέψεις του, χωρίς να ανταποκρίνεται ούτε στη μουσική ούτε στο περιβάλλον του. Καθόταν αμέτοχος, μόνος και ξένος, με ένα πρόσωπο ψυχρό, αλλά συλλογισμένο, με το βλέμμα χαμπλωμένο. Μετά ήρθε η σειρά ενός άλλου κομματιού, μιας μικρής συμφωνίας του Φρήντεμαν Μπαχ, και είδα με έκπληξη πως ύστερα από μερικές νότες ο ξένος μου άρχισε να χαμογελά και να παρακολουθεί βυθίστηκε εντελώς στον εαυτό του και για δέκα λεπτά έδειχνε τόσο ευτυχισμένα απορροφημένος και χαμένος σε όμορφα όνειρα, έτσι που εγώ πρόσεχα πιο πολύ αυτόν παρά τη μουσική. Όταν τελείωσε το κομμάτι, ξύπνησε, ίσιωσε το κορμί του, νόμιζες πως ήταν έτοιμος να σηκωθεί και να φύγει, ύστερα όμως κάθισε και άκουσε και το τελευταίο

κομμάτι, ήταν οι *Παραδόλαγές* του Ρέγκερ, μια μουσική που πολλοί τη βρίσκουν ελαφρώς ανιαρή και κουραστική. Ακόμα και ο Λύκος της Στέπας, που στην αρχή παρακολουθούσε καλοπροαίρετα, αφαιρέθηκε ξανά, έχωσε τα χέρια στις τσέπες και βυθίστηκε πάλι στον εαυτό του, τούτη τη φορά όμως όχι ευτυχιμένος και ονειροπόλος, αλλά θλιμμένος και τελικά θυμωμένος, το πρόσωπό του ήταν και πάλι απόμακρο, γκριζό και κλειστό, έδειχνε γέρος, άρρωστος και δυσαρεστημένος.

Μετά το κοντσέρτο τον ξαναείδα στον δρόμο και τον ακολούθησα· τυλιγμένος στο παλτό του, βιάδιζε δύσθυμος και κουρασμένος προς τη γειτονιά μας, σταμάτησε όμως μπροστά σε μια μικρή παλιομοδίτικη ταβέρνα, κοίταξε αναποφάσιτος την ώρα και ύστερα μπήκε μέσα. Υπακούοντας σε μια στιγμή παρόρμηση, τον ακολούθησα. Η ιδιοκτήτρια και η σερβιτόρα τον χαιρέτησαν σαν τακτικό πελάτη, εκείνος κάθισε σε ένα μικροαστικό τραπεζάκι, κι εγώ χαιρέτησα και κάθισα στο τραπέζι του. Καθίσαμε εκεί μία ώρα, κι ενώ εγώ ήπια δύο ποτήρια μεταλλικό νερό, έφεραν σ' εκείνον αρχικά μισό κι έπειτα ένα τέταρτο του λίτρου κόκκινο κρασί. Είπα ότι ήμουν στο κοντσέρτο, αλλά εκείνος δεν έκανε καμία συζήτηση. Διάβασε την ετικέτα της μπουκάλας του νερού και ρώτησε μήπως θα ήθελα να πω λίγο κρασί, που θα μου το κερνούσε. Όταν άκουσε ότι ποτέ δεν πίνω κρασί, πήρε πάλι εκείνη την αμήχανη έκφραση και είπε: «Ναι, δεν έχετε άδικο. Κι εγώ έζησα χρόνια εγκράτειας και έκανα μακρόχρονες νηστείες, τούτον τον καιρό όμως βρίσκομαι στον αστερισμό του Υδροχόου, που είναι ένα ζώδιο σκοτεινό και υγρό».

Κι όταν εγώ τότε, χαριτολογώντας, απάντησα σ' αυτόν τον υπαινιγμό επισημαίνοντας πόσο απίθανο μου φαινόταν αυτός ειδικά να πιστεύει στην αστρολογία, ξαναπήρε εκείνο το ευγενικό ύφος που συχνά με πλήγωνε και είπε: «Πολύ σωστά, δυστυχώς ούτε σ' αυτή την επιστήμη μπορώ να πιστέψω».

Τον χαιρέτησα και έφυγα, κι εκείνος γύρισε σπίτι πολύ αργά τη νύχτα· το βάδισμά του όμως ήταν το συνηθισμένο, και, όπως πάντα, δεν πήγε κατευθείαν στο κρεβάτι (καθώς τα δωμάτιά μας ήταν γειτονικά, τον άκουγα ολοκάθαρα), αλλά έμεινε για μία ώρα ακόμα στο καθιστικό του με το φως αναμμένο.

Κι ένα άλλο βράδυ δεν έχω ξεχάσει. Τότε ήμουν μόνος στο σπίτι, η θεία μου έλειπε, κάποιος χτύπησε την πόρτα, και σαν άνοιξα, είδα να στέκει εκεί μια νέα, πολύ όμορφη κυρία, που, όταν ζήτησε τον κύριο Χάλλερ, την αναγνώρισα: Ήταν εκείνη της φωτογραφίας στο δωμάτιό του. Της έδειξα την πόρτα του και αποσύρθηκα. Εκείνη έμεινε για λίγο επάνω, σύντομα όμως τους άκουσα να κατεβαίνουν τη σκάλα και να βγαίνουν έξω μαζί, ζωνροί και πολύ ευδιάθετοι, κάνοντας αστεία ενώ συζητούσαν. Έμεινα κατάπληκτος που αυτός ο ερημίτης είχε μια ερωμένη, και μάλιστα μια τόσο νέα, όμορφη και κομψή, και όλες μου οι εικασίες για το άτομό του και τη ζωή του έγιναν πάλι αβέβαιες. Οσοόσο ύστερα από μία ώρα περίπου γύρισε πάλι μόνος στο σπίτι, με βαρύ, θλιμμένο βήμα ανέβηκε κουρασμένος τη σκάλα και άρχισε να πηγαινοέρχεται αθόρυβα στο καθιστικό του ώρες ολόκληρες, ακριβώς όπως ένας λύκος στο κλουβί του, και όλη τη νύχτα, σχεδόν ως το πρωί, στο δωμάτιό του έκαιγε το φως.

Γι' αυτή τη σχέση δεν ξέρω απολύτως τίποτε, και το μόνο που θέλω να προσθέσω είναι πως τον είδα άλλη μία φορά μαζί μ' εκείνη τη γυναίκα σε έναν δρόμο της πόλης. Περιπατούσαν πιασμένοι χέρι χέρι, κι εκείνος φαινόταν ευτυχισμένος. Γι' άλλη μια φορά έμεινα έκπληκτος βλέποντας πόση χάρη και μάλιστα πόση παιδικότητα μπορούσε καμιά φορά να έχει το γεμάτο έγνοιες και μοναξιά πρόσωπό του, και κατάλαβα εκείνη τη γυναίκα, καθώς και τη συμπάθεια της θείας μου γι' αυτόν τον άνθρωπο. Αλλά κι εκείνη την ημέρα γύρισε το βράδυ σπίτι θλιμμένος και αξιολύπητος· τον συνάντησα στην εξώπορτα, κάτω από το παλτό του είχε, όπως κι άλλες φορές, μια μπουκάλα ιταλικό κρασί, και μαζί της πέρασε τη μισή νύχτα, επάνω, μέσα στη φωλιά του. Μου προξενούσε λύπη, αλλά τι απαρηγόρητη και χαμένη ζωή ήταν αυτή που ζούσε χωρίς να αντιδρά!

Τώρα, αρκετά φλυάρησα. Δεν χρειάζομαι καμιά άλλη διήγηση ή περιγραφή για να δείξω πως ο Λύκος της Στέπας ζούσε τη ζωή ενός αυτόχειρα. Εντούτοις όμως δεν πιστεύω πως έβαλε τέρμα στη ζωή του όταν μια μέρα άφησε απροειδοποίητα και χωρίς αποχαιρετισμό την πόλη μας κι εξαφανίστηκε, αφού όμως πρώτα πλήρωσε όλα όσα υπολείπονταν. Δεν ακούσαμε ποτέ πια τίποτε γι' αυτόν, και φυλάμε ακόμη μερικά γράμματα που έφτασαν μετά την αναχώρησή του. Δεν άφησε τίποτε πίσω του πέρα από το χειρόγραφο του, που το είχε γράψει κατά το διάστημα της εδώ παραμονής του και που μου το αφιέρωσε με λίγες γραμμές και με την παρατήρηση πως μπορούσα να το κάνω ό,τι ήθελα.

Δεν μου ήταν δυνατόν να επαληθεύσω πόση ήταν η πραγματικότητα στις εμπειρίες που περιγράφει το χειρόγραφο του Χάλλερ. Δεν αμφιβάλλω πως κατά το μεγαλύτερο μέρος τους είναι φαντασία, όχι όμως με την έννοια της αυθαίρετης επινόησης, αλλά με την έννοια της προσπάθειας να εκφράσει τις βαθιά βιωμένες πνευματικές διεργασίες κάτω από το κάλυμμα συγκεκριμένων γεγονότων. Τα εν μέρει φανταστικά περιστατικά στην αφήγηση του Χάλλερ προέρχονται μάλλον από το τελευταίο χρονικό διάστημα της εδώ παραμονής του, και δεν αμφιβάλλω ότι έχουν σαν βάση κάποια αληθινά, εξωτερικά βιώματα. Εκείνον τον καιρό πραγματικά έδειχνε ο ξένος μας αλλαγμένη συμπεριφορά και όψη, έλειπε τακτικά από το σπίτι, καμιά φορά και ολόκληρη τη νύχτα, και τα βιβλία του παρέμεναν άθικτα. Τις λίγες φορές που τον συναντούσα φαινόταν παράξενα ζωηρός και ανανεωμένος, κάποιες φορές το δίχως άλλο εύθυμος. Αμέσως ύστερα βέβαια ακολούθησε μια νέα βαριά κατάθλιψη, έμεινε μέρες ολόκληρες στο κρεβάτι χωρίς να επιθυμήσει να φάει, κι εκείνον τον καιρό επίσης συνέπεσε και ένας τρομερά άγριος, βίαιος σχεδόν καβγάς με την ερωμένη του, που είχε κάνει πάλι την εμφάνισή της, ο οποίος αναστάτωσε όλο το σπίτι και έκανε τον Χάρρυ να ζητήσει συγγνώμη από τη θεία μου την επόμενη μέρα.

Όχι, είμαι βέβαιος πως δεν έβαλε τέλος στη ζωή του. Είναι ακόμη ζωντανός, τα κουρασμένα του πόδια ανεβοκατεβαίνουν τις σκάλες ξένων σπιτιών, στυλώνει το βλέμμα του σε καλογουλισμένα πατώματα και σε καθαρές και περιποιημένες αροκαρίες, περνά τις μέρες του στις βιβλιοθήκες και τις νύ-

χτες του στα ταβερνεΐα ή μένει ξαπλωμένος στον καναπέ ενός νοικιασμένου δωματίου, ακούει πίσω από τα παράθυρα τον κόσμο και τους ανθρώπους να ζουν και ξέρει πως αυτός είναι αποκλεισμένος, όμως δεν έχει αυτοκτονήσει, γιατί ένα υπόλειμμα πίστης τού λέει πως αυτόν τον πόνο, αυτόν τον φρικτό πόνο στην καρδιά του πρέπει να τον γευτεί ως το τέλος και ότι αυτός ο πόνος είναι εκείνο που θα τον οδηγήσει στον θάνατο. Συχνά τον σκέπτομαι, δεν έκανε πιο ανάλαφρη τη ζωή μου, δεν είχε το χάρισμα να ενισχύσει και να καλλιεργήσει μέσα μου τη δύναμη και τη χαρά, ω, αντίθετα! Αλλά εγώ δεν είμαι σαν αυτόν και δεν κάνω μια ζωή σαν τη δική του, αντίθετα ζω τη δική μου, την απλοϊκή και αστική, που είναι όμως εξασφαλισμένη και γεμάτη υποχρεώσεις. Έτσι μπορούμε να τον σκεφτόμαστε με ηρεμία και φιλική διάθεση, τόσο εγώ όσο και η θεία μου, που θα μπορούσε να πει για κείνον περισσότερα από μένα, αλλά τα κρύβει στην καλή της καρδιά.

Όσον αφορά τώρα τις σημειώσεις του Χάλλερ, αυτές τις εκπληκτικές, εν μέρει νοσηρές, εν μέρει όμορφες και γεμάτες στοχασμούς φαντασιώσεις, οφείλω να ομολογήσω πως, αν αυτές οι σελίδες είχαν πέσει στα χέρια μου τυχαία και δεν γνώριζα τον συγγραφέα, σίγουρα θα τις είχα πετάξει αγανακτισμένος. Ωστόσο μέσα από τη γνωριμία μου με τον Χάλλερ μπόρεσα ως ένα σημείο να τις καταλάβω και μάλιστα να τις εκτιμήσω. Θα δίσταζα να τις κάνω γνωστές σε άλλους αν έβλεπα σ' αυτές μόνο τις παθολογικές φαντασιώσεις ενός μοναχικού, ενός δυστυχισμένου ψυχοπαθή. Βλέπω όμως σ' αυτές κάτι περισσό-

τερο, ένα τεκμήριο του καιρού μας, γιατί η ψυχική αρρώστια του Χάλλερ δεν είναι –σήμερα το ξέρω– η ιδιοτροπία ενός ατόμου, αλλά η αρρώστια της ίδιας της εποχής, η νεύρωση εκείνης της γενιάς στην οποία ανήκει ο Χάλλερ, μια αρρώστια που, όπως φαίνεται, δεν προσβάλλει σε καμία περίπτωση μόνο τους αδύνατους και τους κατώτερους, αλλά κυρίως τους δυνατούς, τους πιο σημαντικούς και χαρισματικούς.

Διαβάστε τη συνέχεια στο βιβλίο.

Ο λύκος της στέπας

Ο μελαγχολικός Χάρου Χάλλερ ζει σε ένα νοικιασμένο δωμάτιο. Η απέχθεια που νιώθει για τον μοντέρνο τρόπο ζωής τον ωθεί να μένει μόνος – σαν ένας λύκος της στέπας. Και παρόλο που αποζητά την ανθρώπινη ζεστασιά και τη συντροφικότητα, αδυνατεί να συμβιβαστεί με την υποκρισία των αστικών αξιών. Ωστόσο, γνωρίζοντας την ανέμελη αλλά και απατηλή Ερμίνε θα νιώσει τα ψήγματα μιας πιθανής ευτυχίας.

Ο Χάλλερ αγωνίζεται να συμβιβάσει την αρχέγονη, άγρια φύση του λύκου με τις επίπλαστες κοινωνικές επιταγές. Διχασμένος ανάμεσα στην ύλη και στο πνεύμα, προσπαθεί να ανακαλύψει τη βαθύτερη φύση του και να συμφιλιωθεί με τους ανθρώπους και τη ζωή. Μεταθέτοντας τα όρια μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας, ο Χάρου Χάλλερ επιδιώκει να βγει από την απομόνωση, ανασύροντας από τα σκονισμένα κιτάπια της καθημερινότητας τη μέθεξη και την ελευθερία.

Ο λύκος της στέπας εκδόθηκε το 1927 και ήταν το μυθιστόρημα που χάρισε στον Έσσε την παγκόσμια αναγνώριση. Αποτελεί ένα δυνατό ανάγνωσμα, που ιχνηλατεί τα σκοτεινά μονοπάτια της ανθρώπινης ψυχής και μας παρασύρει στη δίνη του.

www.minoas.gr

[www.facebook.com/
minoaseditions](http://www.facebook.com/minoaseditions)

9 786180 202137
ISBN 978-618-02-0213-7

ΚΩΔ. 31204